

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)
της 21ης Οκτωβρίου 2008 *

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-200/07 και C-201/07,

με αντικείμενο αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Corte suprema di cassazione (Ιταλία) με αποφάσεις της 20ής Φεβρουαρίου 2007, οι οποίες περιήλθαν στο Δικαστήριο στις 12 και στις 13 Απριλίου 2007, στο πλαίσιο των δικών

Alfonso Luigi Marra

κατά

Eduardo De Gregorio (C-200/07),

Antonio Clemente (C-201/07),

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους Β. Σκουρή, Πρόεδρο, P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts, J.-C. Bonichot και T. von Danwitz, προέδρους τμήματος, J. Makarczyk, P. Küris, E. Juhász, L. Bay Larsen, P. Lindh και C. Toader (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Poiares Maduro
γραμματέας: L. Hewlett, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 8ης Απριλίου 2008,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- ο A. L. Marra, παριστάμενος αυτοπροσώπως και εκπροσωπούμενος από τον L. A. Cucinella, avvocato,
- ο E. De Gregorio, εκπροσωπούμενος από τον G. Sîrorso, avvocato,
- ο A. Clemente, εκπροσωπούμενος από τους R. Capocasale και E. Chiusolo, avvocati,

- η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον R. Adam, επικουρούμενο από τον P. Gentili, avvocato dello Stato,
- το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, εκπροσωπούμενο από τους H. Krück, X. Καραμάρκο και A. Caiola,
- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από την I. Martínez del Peral και από τους F. Amato και C. Zadra,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 26ης Ιουνίου 2008,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- ¹ Οι αιτήσεις για την έκδοση προδικαστικής απόφασης αφορούν την ερμηνεία των κοινοτικών κανόνων περί των ασυλιών των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, και συγκεκριμένα των άρθρων 9 και 10 του Πρωτοκόλλου περί των προνομίων και ασυλιών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, της 8ης Απριλίου 1965 (τελευταία έκδοση στα

ελληνικά: ΕΕ 2006, C 321Ε, σ. 318, στο εξής: Πρωτόκολλο), και του άρθρου 6, παράγραφοι 2 και 3, του εσωτερικού κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (ΕΕ 2005, L 44, σ. 1, στο εξής: εσωτερικός κανονισμός).

- ² Οι αιτήσεις αυτές έχουν υποβληθεί στο πλαίσιο της εκδίκασης των αγωγών που έχουν ασκήσει κατά του Α. L. Marra, πρώην μέλους του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, ο Ε. De Gregorio και ο Α. Clemente και με τις οποίες οι ενάγοντες ζητούν την αποκατάσταση της ηθικής βλάβης που ισχυρίζονται ότι τους προξένησε ο εναγόμενος λόγω της διανομής φυλλαδίου με υβριστικό για τους ίδιους περιεχόμενο.

Το νομικό πλαίσιο

Το κοινοτικό δίκαιο

Το Πρωτόκολλο

- ³ Το άρθρο 9 του Πρωτοκόλλου ορίζει τα εξής:

«Τα μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου δεν υπόκεινται σε έρευνα, κράτηση ή δίωξη για γνώμη ή ψήφο δοθείσα κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.»

4 Το άρθρο 10 του Πρωτοκόλλου προβλέπει τα εξής:

«Κατά τη διάρκεια των συνόδων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου τα μέλη του απολαύουν:

- α) εντός της επικρατείας των κρατών τους, των ασυλιών που αναγνωρίζονται στα μέλη του Κοινοβουλίου της χώρας τους,
- β) εντός της επικρατείας άλλων κρατών μελών, της εξαιρέσεως από κάθε μέτρο κρατήσεως και κάθε δικαστική δίωξη.

Η ασυλία τούς καλύπτει επίσης όταν μεταβαίνουν στον τόπο συνεδριάσεως του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ή όταν επιστρέφουν από αυτόν.

Επίκληση της ασυλίας δεν δύναται να γίνει στην περίπτωση αυτοφώρου εγκλήματος ούτε δύναται να εμποδίσει την άσκηση του δικαιώματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου να άρει την ασυλία ενός από τα μέλη του.»

5 Το άρθρο 19 του Πρωτοκόλλου προβλέπει τα εξής:

«Για την εφαρμογή του παρόντος πρωτοκόλλου τα όργανα των Κοινοτήτων ενεργούν σε συνεννόηση με τις αρμόδιες αρχές των ενδιαφερομένων κρατών μελών.»

Ο εσωτερικός κανονισμός

- 6 Το άρθρο 5, παράγραφος 1, του εσωτερικού κανονισμού, το οποίο επιγράφεται «Προνόμια και ασυλίες», προβλέπει τα εξής:

«Οι βουλευτές απολαύουν των προνομίων και ασυλιών που προβλέπονται στο πρωτόκολλο περί των προνομίων και ασυλιών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.»

- 7 Το άρθρο 6 του εσωτερικού κανονισμού, το οποίο επιγράφεται «Άρση της βουλευτικής ασυλίας», έχει ως εξής:

«1. Το Κοινοβούλιο, κατά την άσκηση των εξουσιών του σχετικά με τα προνόμια και τις ασυλίες, επιδιώκει πρωτίστως να διατηρεί την ακεραιότητά του ως δημοκρατικής νομοθετικής συνέλευσης και να διασφαλίζει την ανεξαρτησία των βουλευτών του κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

2. Κάθε αίτηση η οποία απευθύνεται στον Πρόεδρο από αρμόδια αρχή κράτους μέλους με σκοπό την άρση της ασυλίας ενός βουλευτή ανακοινώνεται σε συνεδρίαση [της] Ολομέλειας και παραπέμπεται στην αρμόδια επιτροπή.

3. Κάθε αίτηση η οποία απευθύνεται στον Πρόεδρο από βουλευτή ή πρώην βουλευτή με σκοπό την υπεράσπιση της ασυλίας και των προνομίων ανακοινώνεται στην Ολομέλεια και παραπέμπεται στην αρμόδια επιτροπή.

Ο βουλευτής ή πρώην βουλευτής μπορεί να εκπροσωπείται από άλλον βουλευτή. Η αίτηση δεν μπορεί να υποβάλλεται από άλλον βουλευτή χωρίς τη συγκατάθεση του ενδιαφερομένου βουλευτή.

[...]»

- ⁸ Το άρθρο 7 του εσωτερικού κανονισμού, το οποίο περιλαμβάνει τις διατάξεις για τις διαδικασίες σχετικά με την ασυλία των ευρωβουλευτών, προβλέπει στις παραγράφους 6 και 7 τα εξής:

«6. Σε περιπτώσεις σχετικά με την υπεράσπιση προνομίου ή ασυλίας, η επιτροπή αποφασίζει εάν οι περιστάσεις συνιστούν διοικητικό ή άλλο περιορισμό επιβαλλόμενο στην ελεύθερη διακίνηση των βουλευτών που ταξιδεύουν προς και από τον τόπο συνεδρίασης του Κοινοβουλίου ή στην έκφραση γνώμης ή ψήφου κατά την άσκηση της εντολής τους ή αν εμπίπτουν στις περιπτώσεις του άρθρου 10 του πρωτοκόλλου περί προνομίων και ασυλιών που δεν αποτελούν θέμα εθνικής νομοθεσίας και υποβάλλει πρόταση με την οποία καλεί την ενδιαφερόμενη αρχή να καταλήξει στα αναγκαία συμπεράσματα.

7. Η επιτροπή μπορεί να διατυπώσει αιτιολογημένη γνώμη σχετικά με την αρμοδιότητα της εν λόγω αρχής και σχετικά με το παραδεκτό της αίτησης, αλλά δεν αποφαινεται σε καμία περίπτωση για την ενοχή ή μη βουλευτών ούτε για το σκόπιμο ή

μη της ποινικής δίωξης για την έκφραση γνώμης ή τις πράξεις που τους καταλογίζονται, ακόμη και στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η εξέταση της αίτησης παρέχει στην επιτροπή εμπειριστατωμένες πληροφορίες για την υπόθεση.»

Το εθνικό δίκαιο

- 9 Το άρθρο 68 του ιταλικού Συντάγματος προβλέπει τα εξής:

«Τα μέλη του Κοινοβουλίου δεν ευθύνονται και δεν διώκονται για τις γνώμες ή ψήφους που έδωσαν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

Κανένα μέλος του Κοινοβουλίου δεν μπορεί, αν δεν δοθεί άδεια από το νομοθετικό σώμα στο οποίο ανήκει, να υποστεί σωματική έρευνα ή έρευνα της κατοικίας του, να συλληφθεί ή να υποβληθεί σε οποιοδήποτε μέτρο στερητικό της ελευθερίας του ή να εξακολουθήσει να κρατείται, εκτός αν πρόκειται για την εκτέλεση αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης ή για αυτόφωρο έγκλημα που επισύρει υποχρεωτικά τη σύλληψη.

Για την παρακολούθηση, υπό οιαδήποτε μορφή, των συνδιαλέξεων και επικοινωνιών των μελών του [ιταλικού] Κοινοβουλίου και για την κατάσχεση της αλληλογραφίας τους είναι αναγκαίο να χορηγηθεί προηγουμένως η κατά τα ανωτέρω σχετική άδεια.»

Οι διαφορές στις κύριες δίκες και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 10 Από τις δύο αποφάσεις περί παραπομπής προκύπτει ότι ο A. L. Marra, πρώην ευρωβουλευτής, υποχρεώθηκε από το Tribunale di Napoli σε αποκατάσταση της ηθικής βλάβης που ο E. De Gregorio και ο A. Clemente ισχυρίζονται ότι τους προξένησε ο εναγόμενος λόγω της διανομής, κατά το διάστημα που ο εναγόμενος ήταν ακόμη ευρωβουλευτής, φυλλαδίου με υβριστικό για τους ίδιους περιεχόμενο.
- 11 Με δύο αποφάσεις της 23ης Ιανουαρίου 2001 και της 25ης Ιανουαρίου 2002, το Corte d'appello di Napoli επικύρωσε ουσιαστικά τις δύο καταψηφιστικές αποφάσεις του Tribunale di Napoli. Το εν λόγω δευτεροβάθμιο δικαστήριο δεν δέχτηκε, με τις αποφάσεις του, ότι οι ενέργειες του A. L. Marra έναντι των E. De Gregorio και A. Clemente αποτελούσαν την έκφραση γνώμης κατά την άσκηση των καθηκόντων του ως ευρωβουλευτή ούτε ότι ήταν αναγκαίο, όπως ισχυριζόταν ο A. L. Marra, να ζητηθεί πριν από την άσκηση της αγωγής η άδεια του Κοινοβουλίου κατά το άρθρο 6 του εσωτερικού κανονισμού.
- 12 Με έγγραφο της 26ης Μαρτίου 2001 προς το Προεδρείο του Κοινοβουλίου, ο A. L. Marra ανέφερε ότι είχε εναχθεί ενώπιον διαφόρων ιταλικών δικαστηρίων και αναφέρθηκε συγκεκριμένα στις αγωγές που είχαν ασκήσει ο E. De Gregorio και ο A. Clemente. Ο A. L. Marra ισχυρίστηκε ότι οι ιταλικές δικαστικές αρχές είχαν παραβεί το άρθρο 6 του εσωτερικού κανονισμού, καθόσον δεν είχαν ζητήσει «άδεια» πριν κινήσουν τη διαδικασία που τον αφορούσε.
- 13 Κατόπιν της αίτησης αυτής, το Κοινοβούλιο εξέδωσε στις 11 Ιουνίου 2002 ψήφισμα σχετικά με την ασυλία Ιταλών βουλευτών και τις πρακτικές που ακολουθούν εν προκειμένω οι ιταλικές αρχές (ΕΕ 2003, C 261 Ε, σ. 102), το διατακτικό του οποίου έχει ως εξής:

«1. [Το Κοινοβούλιο] αποφασίζει ότι οι περιπτώσεις των [...] και Alfonso Marra εμπίπτουν εκ πρώτης όψεως στην περίπτωση πλήρους ασυλίας και ότι τα αρμόδια δικαστήρια πρέπει να κληθούν να διαβιβάσουν στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο την απαραίτητη τεκμηρίωση ώστε να προσδιορισθεί κατά πόσον οι εν λόγω υποθέσεις

εμπίπτουν στην πλήρη ασυλία βάσει του άρθρου 9 του Πρωτοκόλλου για γνώμη ή ψήφο δοθείσα από τους εν λόγω βουλευτές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους καθώς και ότι τα αρμόδια δικαστήρια πρέπει να κληθούν να αναστείλουν τις διαδικασίες τους μέχρι τελικής αποφάσεως του Κοινοβουλίου.

2. Αναθέτει στον Πρόεδρό του να διαβιβάσει την παρούσα απόφαση και την έκθεση της κοινοβουλευτικής επιτροπής του στον Μόνιμο Αντιπρόσωπο της Ιταλίας προκειμένου να τη διαβιβάσει ο τελευταίος προς την αρμόδια αρχή της Ιταλικής Δημοκρατίας.»

¹⁴ Από τις αποφάσεις περί παραπομπής προκύπτει ότι το ψήφισμα αυτό δεν περιήλθε ούτε στα δικαστήρια ουσίας ούτε στο Corte suprema di cassazione.

¹⁵ Ενώπιον του τελευταίου αυτού δικαστηρίου ο A. L. Marra επικαλέστηκε την ασυλία του και ισχυρίστηκε ότι, σύμφωνα με το άρθρο 6 του εσωτερικού κανονισμού, το πρωτοβάθμιο και το δευτεροβάθμιο δικαστήριο έπρεπε, πριν εκδώσουν τις δυσμενείς γι' αυτόν καταψηφιστικές αποφάσεις τους, να έχουν ζητήσει προηγουμένως από το Κοινοβούλιο να άρει την ασυλία του.

¹⁶ Το αιτούν δικαστήριο τονίζει ότι το άρθρο 68 του ιταλικού Συντάγματος απαλλάσσει τα μέλη του ιταλικού Κοινοβουλίου από κάθε αστική, ποινική ή διοικητική ευθύνη για τις γνώμες που εκφράζουν ή τις ψήφους που δίδουν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, ώστε να διασφαλίζεται η ελευθερία τους κατά τη λήψη αποφάσεων και διατύπωση κρίσεων κατά την άσκηση των καθηκόντων τους κατά τη διάρκεια της θητείας τους.

- 17 Το αιτούν δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η ασυλία αυτή δεν υπόκειται καταρχήν στην υποχρέωση «προηγούμενης υποβολής αίτησης για τη χορήγηση άδειας» από το ιταλικό Κοινοβούλιο. Εντούτοις, όπως προκύπτει από τη νομολογία του Corte costituzionale, αν το Κοινοβούλιο αποφανθεί επί της ασυλίας, η απόφασή του παράγει δεσμευτικά αποτελέσματα για τη δικαστική αρχή ενώπιον της οποίας έχει κινηθεί η διαδικασία κατά του ενδιαφερόμενου μέλους του Κοινοβουλίου. Σε περίπτωση που το Κοινοβούλιο και η δικαστική αυτή αρχή εκδώσουν διιστάμενες γνώμες, το σύστημα προβλέπει τη δυνατότητα υποβολής του ζητήματος στην κρίση του Corte costituzionale.
- 18 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει, τέλος, ότι, εντός του συστήματος που έχει θεσπίσει ο κοινοτικός νομοθέτης και το οποίο διαφέρει από το προβλεπόμενο στο ιταλικό δίκαιο, το άρθρο 6 του εσωτερικού κανονισμού προβλέπει ότι η αίτηση για την υπεράσπιση των προνομίων και των ασυλιών μπορεί να απευθύνεται στον Πρόεδρο του Κοινοβουλίου είτε από αρμόδια αρχή κράτους μέλους είτε απευθείας από ευρωβουλευτή.
- 19 Το Corte suprema di cassazione, λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις αυτές, αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα, τα οποία έχουν διατυπωθεί πανομοιότυπα σε αμφότερες τις κύριες υποθέσεις:
- «1) Σε περίπτωση αδράνειας του ευρωβουλευτή, δηλαδή όταν ο ευρωβουλευτής δεν κάνει χρήση της ευχέρειας που του παρέχει το άρθρο 6, παράγραφος 2, του [εσωτερικού κανονισμού] να υποβάλει απευθείας στον Πρόεδρο αίτηση υπεράσπισης των προνομίων και των ασυλιών, είναι ο δικαστής ενώπιον του οποίου εκκρεμεί η αστική υπόθεση οπωσδήποτε υποχρεωμένος να ζητήσει από τον Πρόεδρο την άρση της ασυλίας, προκειμένου να συνεχιστεί η δίκη και να εκδοθεί δικαστική απόφαση,

- 2) μπορεί ο δικαστής ενώπιον του οποίου εκκρεμεί η αστική υπόθεση, εφόσον το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δεν εκδηλώσει την πρόθεση να υπερασπιστεί τις ασυλίες και τα προνόμια του ευρωβουλευτή, να αποφανθεί, λαμβάνοντας υπόψη τις συγκεκριμένες περιστάσεις της υπό κρίση υπόθεσης, επί του ζητήματος αν υπάρχει η προνομία;»

- 20 Με διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου της 18ης Ιουνίου 2007, οι υποθέσεις C-200/07 και C-201/07 ενώθηκαν προς διευκόλυνση της έγγραφης διαδικασίας και προς έκδοση κοινής απόφασης.

Επί του παραδεκτού των παρατηρήσεων που υπέβαλε το Κοινοβούλιο

- 21 Το άρθρο 23, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου προβλέπει το δικαίωμα του Κοινοβουλίου να υποβάλλει παρατηρήσεις σε προδικαστικές υποθέσεις που αφορούν πράξεις που έχουν εκδοθεί «από κοινού» από το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η διάταξη αυτή δεν αναγνωρίζει επομένως ρητά δικαίωμα του Κοινοβουλίου να υποβάλλει παρατηρήσεις σε υποθέσεις όπως αυτές τις οποίες έχουν ως αντικείμενο οι κύριες δίκες και οι οποίες αφορούν το Πρωτόκολλο και τον εσωτερικό κανονισμό.
- 22 Εντούτοις, δεδομένου ότι το εν λόγω άρθρο 23 αναγνωρίζει στο Κοινοβούλιο το δικαίωμα να υποβάλλει γραπτές παρατηρήσεις στις υποθέσεις που αφορούν το κύρος ή την ερμηνεία πράξης στη νομοθετική θέσπιση της οποίας έχει μετάσχει, πρέπει κατά μείζονα λόγο να αναγνωρισθεί ότι έχει το δικαίωμα αυτό όταν πρόκειται για αίτηση έκδοσης προδικαστικής απόφασης ως προς την ερμηνεία πράξης που έχει εκδοθεί από το κοινοτικό αυτό όργανο και μόνο, όπως είναι ο εσωτερικός κανονισμός.

- 23 Κατά συνέπεια, πρέπει να γίνει δεκτό ότι το Κοινοβούλιο έχει δικαίωμα να υποβάλει παρατηρήσεις στην παρούσα διαδικασία.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

- 24 Πρέπει ευθύς εξαρχής να τονιστεί ότι η κοινοβουλευτική ασυλία των ευρωβουλευτών, όπως προβλέπεται από τα άρθρα 9 και 10 του Πρωτοκόλλου, περιλαμβάνει τις δύο μορφές προστασίας που ισχύουν κατά κανόνα και για τα μέλη των εθνικών Κοινοβουλίων των κρατών μελών, δηλαδή την ασυλία για τις γνώμες και τις ψήφους που έχουν δώσει κατά την άσκηση των κοινοβουλευτικών καθηκόντων τους και το κοινοβουλευτικό απαραβίαστο, το οποίο περιλαμβάνει καταρχήν την προστασία από δικαστική δίωξη.
- 25 Το άρθρο 10 του Πρωτοκόλλου προβλέπει ότι κατά τη διάρκεια των συνόδων του Κοινοβουλίου τα μέλη του απολαύουν, εντός των κρατών τους, των ασυλιών που αναγνωρίζονται στα μέλη του Κοινοβουλίου της χώρας τους και, εντός των άλλων κρατών μελών, της εξαιρέσεως από κάθε μέτρο κρατήσεως και κάθε δικαστική δίωξη. Το τελευταίο εδάφιο του άρθρου αυτού προβλέπει επίσης ότι το Κοινοβούλιο μπορεί να αποφασίσει να άρει την ασυλία ενός από τα μέλη του.
- 26 Το άρθρο 9 του Πρωτοκόλλου καθιερώνει την αρχή της ασυλίας των ευρωβουλευτών για τις γνώμες και τις ψήφους που έχουν δώσει κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Δεδομένου ότι το άρθρο αυτό δεν παραπέμπει στα εθνικά δίκαια, η έκταση της ασυλίας αυτής πρέπει επίσης να προσδιοριστεί με βάση το κοινοτικό δίκαιο και μόνο (βλ., κατ' αναλογία, την απόφαση της 10ης Ιουλίου 1986, 149/85, Wýbot, Συλλογή 1986, σ. 2391, σκέψη 12).

- 27 Η ασυλία αυτή, την οποία άλλωστε επικαλείται ο A. L. Marra στις υποθέσεις ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, πρέπει να θεωρηθεί, καθόσον αποβλέπει στην προστασία της ελευθερίας έκφρασης και της ανεξαρτησίας των ευρωβουλευτών, ως απόλυτη ασυλία, η οποία αποτελεί κώλυμα για οποιαδήποτε δικαστική διαδικασία που θα αφορούσε γνώμη που εκφράστηκε ή ψήφο που δόθηκε κατά την εκτέλεση των βουλευτικών καθηκόντων.
- 28 Επιβάλλεται η διευκρίνιση ότι το Δικαστήριο δεν καλείται, με τις υπό κρίση αιτήσεις για έκδοση προδικαστικής απόφασης, να αποφανθεί επί του ζητήματος αν μια πράξη σαν αυτή που αποτελεί το αντικείμενο των κύριων υποθέσεων αποτελεί γνώμη που εκφράστηκε κατά την εκτέλεση των βουλευτικών καθηκόντων, κατά την έννοια του άρθρου 9 του Πρωτοκόλλου, αλλά να διευκρινίσει απλώς πώς πρέπει να εφαρμόζεται το άρθρο αυτό από τα εθνικά δικαστήρια και το Κοινοβούλιο.
- 29 Συγκεκριμένα, το αιτούν δικαστήριο θέτει κατ' ουσία, με τα δύο ερωτήματά του, το ζήτημα αν, σε περίπτωση που ο ευρωβουλευτής δεν έχει υποβάλει στο Κοινοβούλιο αίτηση υπεράσπισης της ασυλίας του ή η απόφαση του Κοινοβουλίου επί της ασυλίας αυτής δεν έχει κοινοποιηθεί στις εθνικές δικαστικές αρχές ενώπιον των οποίων εκκρεμεί διαδικασία παρόμοια με τις διαδικασίες στις κύριες υποθέσεις, οι αρχές αυτές είναι υποχρεωμένες να ζητήσουν από το Κοινοβούλιο την άρση της ασυλίας του εν λόγω ευρωβουλευτή και να αναμείνουν την έκδοση της απόφασης του κοινοτικού αυτού οργάνου πριν αποφανθούν αν ισχύει η ασυλία αυτή.
- 30 Το αιτούν δικαστήριο θεωρεί δεδομένο ότι, στις κύριες υποθέσεις, ο αναιρεσείων δεν ζήτησε από το Κοινοβούλιο να υπερασπιστεί την ασυλία του και ότι συνεπώς το όργανο αυτό δεν εξέδωσε συναφώς καμία απόφαση. Εντούτοις, όπως προκύπτει από τα έγγραφα που προσκόμισε το Κοινοβούλιο, ο A. L. Marra υπέβαλε αίτηση για την υπεράσπιση της ασυλίας του και το Κοινοβούλιο εξέδωσε ψήφισμα που διαβιβάστηκε στη Μόνιμη Αντιπροσωπία της Ιταλικής Δημοκρατίας. Δεν αμφισβητείται ότι ούτε τα δικαστήρια ουσίας ούτε το Corte suprema di cassazione έλαβαν γνώση της αίτησης του A. L. Marra ή του εν λόγω ψηφίσματος.

- 31 Με βάση τα στοιχεία αυτά και προκειμένου να δοθεί στο αιτούν δικαστήριο χρήσιμη απάντηση για την επίλυση των διαφορών στις κύριες υποθέσεις, τα προδικαστικά ερωτήματα πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι θέτουν, πρώτον, το ζήτημα αν το εθνικό δικαστήριο ενώπιον του οποίου εκκρεμεί αγωγή αποζημίωσης κατά ευρωβουλευτή λόγω γνώμης που εξέφρασε ο βουλευτής αυτός δεν έχει λάβει καμία πληροφορία σχετικά με αίτηση του εν λόγω βουλευτή προς το Κοινοβούλιο, με την οποία ο βουλευτής αυτός ζητεί από το Κοινοβούλιο να υπερασπίσει την ασυλία του, μπορεί να αποφανθεί, λαμβάνοντας υπόψη τις περιστάσεις της συγκεκριμένης υπόθεσης, για το αν υπάρχει η ασυλία που προβλέπεται στο άρθρο 9 του Πρωτοκόλλου, δεύτερον, το ζήτημα αν το εθνικό δικαστήριο οφείλει, εφόσον έχει πληροφορηθεί ότι ο εν λόγω ευρωβουλευτής έχει υποβάλει τέτοια αίτηση στο Κοινοβούλιο, να αναμείνει την έκδοση απόφασης από το Κοινοβούλιο πριν συνεχίσει τη διαδικασία κατά του βουλευτή αυτού και, τρίτον, το ζήτημα αν το εθνικό δικαστήριο οφείλει, εφόσον διαπιστώσει ότι υπάρχει ασυλία, να ζητήσει την άρση της προκειμένου να συνεχιστεί η δίκη. Δεδομένου ότι η απάντηση στα ερωτήματα αυτά βασίζεται στις ίδιες σκέψεις, επιβάλλεται η συνεξέτασή τους.
- 32 Το εθνικό δικαστήριο δεν είναι υποχρεωμένο, προκειμένου να εξακριβώσει αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της απόλυτης ασυλίας που προβλέπεται στο άρθρο 9 του Πρωτοκόλλου, να υποβάλει το ζήτημα στο Κοινοβούλιο. Το Πρωτόκολλο δηλαδή δεν προβλέπει καμία αρμοδιότητα του Κοινοβουλίου να εξακριβώνει, σε περίπτωση που ένας ευρωβουλευτής διώκεται δικαστικά για γνώμη που εξέφρασε ή ψήφο που έδωσε, κατά πόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής της ασυλίας αυτής.
- 33 Κατά συνέπεια, η εκτίμηση αυτή εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων που καλούνται να εφαρμόσουν την εν λόγω διάταξη και τα οποία είναι υποχρεωμένα, εφόσον διαπιστώνουν ότι οι επίμαχες γνώμες ή ψήφοι δόθηκαν κατά την άσκηση των βουλευτικών καθηκόντων, να συνάγουν τις αναγκαίες συνέπειες από την ύπαρξη της ασυλίας αυτής.
- 34 Αν τα εν λόγω δικαστήρια έχουν, κατά την εφαρμογή του άρθρου 9 του Πρωτοκόλλου, αμφιβολίες ως προς την ερμηνεία του, έχουν τη δυνατότητα να υποβάλουν στο Δικαστήριο, κατ'εφαρμογή του άρθρου 234 ΕΚ, ερώτημα ως προς την ερμηνεία αυτού του άρθρου του Πρωτοκόλλου, ενώ τα τελευταίοι βαθμοί δικαστήρια έχουν μάλιστα την υποχρέωση, στην περίπτωση αυτή, να υποβάλουν στο Δικαστήριο αίτηση έκδοσης προδικαστικής απόφασης.

- 35 Επιπλέον, από τα άρθρα 6 και 7 του εσωτερικού κανονισμού, τα οποία περιλαμβάνουν τους κανόνες της εσωτερικής διαδικασίας άρσης της κοινοβουλευτικής ασυλίας, δεν μπορεί να συναχθεί, ούτε καν έμμεσα, η υποχρέωση των εθνικών δικαστηρίων να ζητούν από το Κοινοβούλιο να λάβει απόφαση σχετικά με τη συνδρομή των προϋποθέσεων ύπαρξης της εν λόγω ασυλίας πριν αποφανθούν σχετικά με τις γνώμες και ψήφους των ευρωβουλευτών.
- 36 Συγκεκριμένα, το άρθρο 6, παράγραφος 2, του εσωτερικού κανονισμού καθορίζει απλώς τους διαδικαστικούς κανόνες που διέπουν την άρση της κοινοβουλευτικής ασυλίας την οποία προβλέπει το άρθρο 10 του Πρωτοκόλλου.
- 37 Το άρθρο 6, παράγραφος 3, του εσωτερικού αυτού κανονισμού θεσπίζει μια διαδικασία για την υπεράσπιση της ασυλίας και των προνομίων, την οποία μπορεί να κινήσει ο ευρωβουλευτής και η οποία αφορά επίσης την ασυλία για τις γνώμες που έχει εκφράσει και τις ψήφους που έχει δώσει κατά την άσκηση των βουλευτικών καθηκόντων του. Το άρθρο 7, παράγραφος 6, του εν λόγω κανονισμού προβλέπει συγκεκριμένα ότι το Κοινοβούλιο «αποφασίζει» αν η ένδικη διαδικασία που έχει κινηθεί κατά του ευρωβουλευτή συνιστά περιορισμό στην έκφραση γνώμης ή ψήφου και «υποβάλλει πρόταση με την οποία καλεί την ενδιαφερόμενη αρχή να καταλήξει στα αναγκαία συμπεράσματα».
- 38 Όπως τόνισαν το Κοινοβούλιο και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ο εσωτερικός κανονισμός αποτελεί πράξη εσωτερικής οργάνωσης που δεν μπορεί να απονέμει στο Κοινοβούλιο αρμοδιότητες που δεν του αναγνωρίζονται ρητά από νομοθετική πράξη, εν προκειμένω δηλαδή το Πρωτόκολλο.
- 39 Κατά συνέπεια, ακόμη και αν το Κοινοβούλιο, κατόπιν αίτησης του ενδιαφερόμενου ευρωβουλευτή, λάβει, βάσει του εσωτερικού κανονισμού, απόφαση για τη υπεράσπιση της ασυλίας, η απόφαση αυτή αποτελεί γνώμη που δεν παράγει δεσμευτικά αποτελέσματα έναντι των εθνικών δικαστικών αρχών.

- 40 Εξάλλου, το γεγονός ότι το δίκαιο κράτους μέλους προβλέπει διαδικασία για την υπεράσπιση των μελών του εθνικού Κοινοβουλίου, χάρη στην οποία το εθνικό Κοινοβούλιο μπορεί να παρεμβαίνει όταν το εθνικό δικαστήριο δεν αναγνωρίζει την ασυλία αυτή, δεν σημαίνει ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει τις ίδιες εξουσίες σε σχέση με τους ευρωβουλευτές που προέρχονται από το εν λόγω κράτος, αφού, όπως διαπιστώθηκε στη σκέψη 32 της παρούσας απόφασης, το άρθρο 9 του Πρωτοκόλλου δεν προβλέπει ρητά καμία τέτοια αρμοδιότητα Κοινοβουλίου και δεν παραπέμπει στους κανόνες του εθνικού δικαίου.
- 41 Κατά πάγια νομολογία πάντως, η υποχρέωση ειλικρινούς συνεργασίας μεταξύ ευρωπαϊκών οργάνων και εθνικών αρχών, η οποία προβλέπεται από το άρθρο 10 ΕΚ, επαναλαμβάνεται με το άρθρο 19 του Πρωτοκόλλου και επιβάλλεται τόσο στις δικαστικές αρχές των κρατών μελών, όταν δρουν στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, όσο και στα κοινοτικά όργανα, αποκτά ιδιαίτερη σημασία όταν πρόκειται για τη συνεργασία με τις δικαστικές αρχές κράτους μέλους που είναι επιφορτισμένες να μεριμνούν για την εφαρμογή και την τήρηση του κοινοτικού δικαίου στην εθνική έννομη τάξη (βλ., μεταξύ άλλων, διάταξη της 13ης Ιουλίου 1990, C-2/88 IMM, Zwartveld κ.λπ., Συλλογή 1990, σ. I-3365, σκέψη 17, και απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 2002, C-94/00, Roquette Frères, Συλλογή 2002, σ. I-9011, σκέψη 93).
- 42 Πρέπει να γίνει δεκτό ότι αυτό το καθήκον συνεργασίας ισχύει και όταν πρόκειται για διαφορές παρεμφερείς με τις διαφορές της κύριας δίκης. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και οι εθνικές δικαστικές αρχές πρέπει δηλαδή να συνεργάζονται, ώστε να αποφεύγεται κάθε διαμάχη ως προς την ερμηνεία και την εφαρμογή των διατάξεων του Πρωτοκόλλου.
- 43 Κατά συνέπεια, εφόσον έχει ασκηθεί αγωγή κατά ευρωβουλευτή ενώπιον εθνικού δικαστηρίου και το δικαστήριο αυτό έχει πληροφορηθεί ότι έχει κινηθεί η διαδικασία για την υπεράσπιση των προνομίων και ασυλιών του ευρωβουλευτή αυτού η οποία προβλέπεται στο άρθρο 6, παράγραφος 3, του εσωτερικού κανονισμού, το εν λόγω δικαστήριο πρέπει να αναστείλει τη δίκη και να ζητήσει από το Κοινοβούλιο να διατυπώσει τη γνώμη του όσο το δυνατόν συντομότερα.

- 44 Εφόσον το εθνικό δικαστήριο διαπιστώσει τη συνδρομή των προϋποθέσεων αναγνώρισης της πλήρους ασυλίας την οποία προβλέπει το άρθρο 9 του Πρωτοκόλλου, τόσο το δικαστήριο αυτό όσο και το Κοινοβούλιο έχουν την υποχρέωση να τη σεβαστούν. Επομένως, το Κοινοβούλιο δεν μπορεί να άρει την ασυλία αυτή, οπότε το εν λόγω δικαστήριο είναι υποχρεωμένο να απορρίψει την αγωγή που έχει ασκηθεί κατά του ενδιαφερόμενου ευρωβουλευτή.
- 45 Πρώτον, το άρθρο 9 του Πρωτοκόλλου δεν προβλέπει πράγματι καμία τέτοια εξουσία του Κοινοβουλίου. Δεύτερον, δεδομένου ότι το άρθρο αυτό αποτελεί ειδική διάταξη, η οποία εφαρμόζεται σε κάθε δικαστική διαδικασία για την οποία ισχύει για τον ευρωβουλευτή η ασυλία λόγω των γνώμων που έχει εκφράσει και των ψήφων που έχει δώσει κατά την άσκηση των βουλευτικών του καθηκόντων, η άρση της ασυλίας αυτής δεν είναι δυνατή κατ' εφαρμογή του άρθρου 10, τρίτο εδάφιο, του Πρωτοκόλλου, το οποίο αφορά την ασυλία σε δικαστικές διαδικασίες των οποίων το αντικείμενο είναι πράξη διαφορετική από τις αναφερόμενες στο εν λόγω άρθρο 9. Επομένως, για τη συνέχιση της δικαστικής διαδικασίας κατά ευρωβουλευτή, μπορεί να αίρεται μόνο η τελευταία αυτή ασυλία.
- 46 Κατόπιν όλων των παραπάνω σκέψεων, στα προδικαστικά ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι οι κοινοτικοί κανόνες που διέπουν τις ασυλίες των μελών του Κοινοβουλίου έχουν την έννοια ότι, όταν έχει ασκηθεί κατά ευρωβουλευτή αγωγή αποζημίωσης λόγω των γνώμων που έχει εκφράσει,
- το εθνικό δικαστήριο, ενώπιον του οποίου εκκρεμεί η αγωγή αυτή, εφόσον δεν έχει λάβει καμία πληροφορία σχετικά με αίτηση του εν λόγω βουλευτή προς το Κοινοβούλιο, με την οποία ο βουλευτής αυτός να ζητεί από το Κοινοβούλιο να υπερασπίσει την ασυλία που προβλέπεται στο άρθρο 9 του Πρωτοκόλλου, δεν είναι υποχρεωμένο να ζητήσει από το Κοινοβούλιο να αποφανθεί αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της ασυλίας αυτής

- το εθνικό δικαστήριο, εφόσον έχει πληροφορηθεί ότι ο εν λόγω ευρωβουλευτής έχει υποβάλει στο Κοινοβούλιο, κατά το άρθρο 6, παράγραφος 3, του εσωτερικού κανονισμού, αίτηση για την υπεράσπιση της ασυλίας αυτής, πρέπει να αναστείλει τη δίκη και να ζητήσει από το Κοινοβούλιο να διατυπώσει τη γνώμη του όσο το δυνατόν συντομότερα
- το εθνικό δικαστήριο, εφόσον δεχτεί ότι για τον εν λόγω ευρωβουλευτή ισχύει η ασυλία την οποία προβλέπει το άρθρο 9 του Πρωτοκόλλου, είναι υποχρεωμένο να απορρίψει την αγωγή που έχει ασκηθεί κατά του ενδιαφερόμενου ευρωβουλευτή.

Επί των δικαστικών εξόδων

- ⁴⁷ Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαινεται:

Οι κοινοτικοί κανόνες που διέπουν τις ασυλίες των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου έχουν την έννοια ότι, όταν έχει ασκηθεί κατά ευρωβουλευτή αγωγή αποζημίωσης λόγω των γνωμών που έχει εκφράσει,

- το εθνικό δικαστήριο, ενώπιον του οποίου εκκρεμεί η αγωγή αυτή, εφόσον δεν έχει λάβει καμία πληροφορία σχετικά με αίτηση του εν λόγω βουλευτή προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, με την οποία ο βουλευτής αυτός να ζητεί από το Κοινοβούλιο να υπερασπίσει την ασυλία που προβλέπεται στο άρθρο 9 του Πρωτοκόλλου περί των προνομίων και ασυλιών των Ευρωπαϊκών

Κοινοτήτων, της 8ης Απριλίου 1965, δεν είναι υποχρεωμένο να ζητήσει από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο να αποφανθεί αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της ασυλίας αυτής

- το εθνικό δικαστήριο, εφόσον έχει πληροφορηθεί ότι ο εν λόγω ευρωβουλευτής έχει υποβάλει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, κατά το άρθρο 6, παράγραφος 3, του εσωτερικού κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, αίτηση για την υπεράσπιση της ασυλίας αυτής, πρέπει να αναστείλει τη δίκη και να ζητήσει από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο να διατυπώσει τη γνώμη του όσο το δυνατόν συντομότερα
- το εθνικό δικαστήριο, εφόσον δεχτεί ότι για τον εν λόγω ευρωβουλευτή ισχύει η ασυλία την οποία προβλέπει το άρθρο 9 του Πρωτοκόλλου περί των προνομίων και ασυλιών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, είναι υποχρεωμένο να απορρίψει την αγωγή που έχει ασκηθεί κατά του ενδιαφερόμενου ευρωβουλευτή.

(υπογραφές)